

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Ерджієс Саїт Емре

УДК 371.15+378–057.4+376.68+78–047.22

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Пальшкова Ірина Олександрівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
декан факультету початкового навчання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Миропольська Наталія Євгенівна,
Інститут проблем виховання
НАПН України,
головний науковий співробітник
лабораторії естетичного виховання та
мистецької освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Крохмаль Алла Миколаївна,
Харківський національний університет
міського господарства
імені О. М. Бекетова,
доцент кафедри іноземних мов.

Захист дисертації відбудеться «26» жовтня 2016 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопорто-франківська, 36.

Автореферат розіслано «26» вересня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві спостерігається тенденція до розширення і поглиблення міжнародних контактів у різних сферах економічного, суспільно-політичного, соціального та культурного життя. Це пов'язано з дотриманням Україною норм Болонських угод, глобалізацією вітчизняної освіти, що зумовило стрімкий розвиток ринку освітніх послуг для іноземних слухачів, які бажають отримати чи продовжити освіту на території України.

Спрямування освіти ХХІ століття має яскраво виражений міжнародний характер. Здобуття освіти іноземними студентами є сьогодні одним із найважливіших напрямів розвитку світової науково-педагогічної думки. Актуальність вивчення стану підготовки іноземців підтверджується значною кількістю іноземних студентів, які навчаються на території України.

Пріоритети в галузі освіти і підготовки студентів-іноземців для вищих навчальних закладів України задекларовано положеннями Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Болонської угоди, Рекомендаціями Ради Європи, Постановою Кабінету Міністрів України «Про навчання іноземних громадян в Україні», Наказом Міністерства освіти і науки України № 343 «Щодо надання освітніх послуг іноземцям». Означене орієнтує науково-педагогічних працівників на підготовку студентів-іноземців із високим інтелектуальним потенціалом, розвинутими компетентностями, здатністю до саморозвитку та самореалізації. Цілком логічно, що за таких умов виникла потреба в переосмисленні накопиченого досвіду, пошуках нових шляхів вирішення поставлених завдань – удосконалення допрофесійної підготовки студентів-іноземців і передусім формування у них професійно-комунікативної компетентності.

Стратегії фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів у контексті впровадження компетентнісного підходу в освіті досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Б. Авво, В. Байденко, В. Беспалько, І. Бех, Н. Бібік, І. Богданова, А. Богущ, А. Вербицький, М. Головань, С. Гончаренко, О. Дахін, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, Т. Іванова, Е. Карпова, Н. Кічук, С. Клепко, Т. Койчева, Н. Коломинський, В. Краєвський, В. Кремень, А. Крохмаль, З. Курлянд, А. Линенко, О. Локшина, В. Луговий, Н. Миропольська, Л. Мітіна, Н. Ничкало, О. Овчарук, І. Пальшкова, І. Підласий, Н. Побірченко, О. Пошетун, Дж. Равен, М. Степко, К. Хударковський, В. Хутмахер, А. Хуторської, Г. Яворська та ін.

Проблему підвищення професійної компетентності фахівців розглядали у своїх працях В. Багрій, В. Беспалько, А. Маркова, Н. Ничкало, А. Нісімчук, В. Рибалка, С. Сисоева, П. Флоренський та ін. Методологічні основи спілкування розкрито в працях А. Арутюнова, В. Грехнева, Ю. Жукова, Б. Ломова, Л. Петровської та ін. Лінгводидактичні стратегії формування професійних мовленнєвих компетентностей майбутніх філологів вивчали

З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, О. Караман, О. Любашенко, Н. Остапенко, М. Пентиліук, О. Потапенко, Т. Симоненко та ін. Питанням теоретико-методологічного забезпечення навчання іноземних студентів присвячено праці Т. Дементьєвої, А. Нікітіна, О. Резван, О. Решетової, І. Родіонової, Н. Стеніної, А.–К. Тамеєма, Г. Шевкун та ін.

Теоретичним підґрунтям формування професійно-комунікативної компетенції студентів-іноземців слугують дослідження, що розкривають її сутність (О. Аршавська, М. Вятютнєв, Д. Ізаренков, О. Константинова, Ю. Федоренко та ін.), компоненти, що входять до структури (Н. Гез, С. Козак, М. Левінстоун, І. Максимова, Р. Мільруд, С. Савіньон), умови її формування (М. Вятютнєв, Ф. Денінгхауз та ін.), сутність навчально-мовленнєвої ситуації як засобу формування комунікативної компетенції (В. Бухбіндер, О. Бикова, І. Верещагіна, Н. Гез, Г. Гельміх, Н. Жинкін, О. Леонтєв, Г. Рогова, Г. Рожкова, В. Скалкін, Я. Шапіро, О. Щукін та ін.), її структуру (Ю. Пассов, В. Скалкін та ін.) і прийоми (О. Алхазішвілі, В. Апелът, Ю. Пассов та ін.).

Проте аналіз наукової літератури засвідчив, що незважаючи на наявність численних досліджень, присвячених професійній підготовці здобувачів вищої освіти, проблема формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки ще не набула системного й обґрунтованого висвітлення. Актуальність дослідження зазначеної проблеми посилюється також наявністю суперечностей між:

- теоретичною розробленістю проблеми професійно-комунікативної компетенції і відсутністю методики її реалізації в практиці підготовки іноземних студентів у вищій педагогічній школі;
- необхідністю фахової підготовки студентів-іноземців і відсутністю науково обґрунтованої та практично апробованої методики формування у них професійно-комунікативної компетентності;
- сучасним соціальним запитом на якість мовної підготовки іноземних студентів вищих навчальних закладів і рівнем сформованості їхньої професійно-комунікативної компетентності.

Актуальність зазначеної проблеми для сучасної української вищої освіти, її практичне значення і недостатня теоретична розробленість зумовили вибір теми дисертації **«Формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогічних технологій початкової освіти «Інтегративні технології формування і розвитку особистісних та професійних якостей фахівців» (№ 0110U002179), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тема дисертації була затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 4 від 24 листопада 2011 року) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з

педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 10 від 20 грудня 2011 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність і структуру феномена «професійно-комунікативна компетентність студентів-іноземців»; уточнити поняття «комунікативна компетентність», «професійна компетентність».

2. Визначити компоненти, критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

3. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

4. Розробити, науково обґрунтувати й апробувати модель і експериментальну методика формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка студентів-іноземців у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – зміст і методика формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження: процес формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки буде ефективним за таких педагогічних умов: інтенсифікація та інформативна насиченість навчальної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки; моделювання в навчальному процесі професійно-комунікативних ситуацій; комунікативна спрямованість змісту навчального процесу.

На різних етапах дослідження використано такі **методи:**

– *теоретичні:* вивчення, аналіз, узагальнення і систематизація філософської, психологічної та педагогічної літератури, вітчизняного і зарубіжного досвіду з досліджуваної проблеми, узагальнення, класифікація, конкретизація для з'ясування сутності поняття «професійно-комунікативна компетентність студентів-іноземців»; абстрагування, прогнозування, моделювання застосовано з метою визначення необхідних компонентів моделі та розробки експериментальної методики формування професійної комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки;

– *емпіричні:* анкетування, інтерв'ювання, бесіда, спостереження, тестування, контент-аналіз, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для перевірки гіпотези дослідження;

– *математичні:* якісний і кількісний аналіз й інтерпретація отриманих результатів; методи математичної статистики – для підтвердження вірогідності отриманих даних (χ^2 -критерій Пірсона).

Експериментальна база: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. У діагностувальному дослідженні взяли участь 350 студентів-іноземців і 56 викладачів; у формувальному – 175 студентів-іноземців.

Наукова новизна дослідження: уперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки (інтенсифікація та інформативна насиченість навчальної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки; моделювання в навчальному процесі професійно-комунікативних ситуацій; комунікативна спрямованість змісту навчального процесу); розкрито сутність і структуру феномена «професійно-комунікативна компетентність студентів-іноземців»; визначено компоненти (мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний, когнітивно-функційний, рефлексивний), критерії (гносеологічний, змістовий, операційний, афективний) з відповідними показниками, схарактеризовано рівні сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців (початковий, задовільний, достатній, творчий); розроблено, науково обґрунтовано й апробовано модель формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, яка складається із сукупності взаємопов'язаних блоків (цільового, процесуального, результативного), що реалізуються на діагностувально-орієнтовному, практико-технологічному, аналітичному та рефлексивно-евристичному етапах з використанням продуктивних методів і форм навчальної діяльності студентів-іноземців; уточнено сутність понять «комунікативна компетентність», «професійна компетентність»; подальшого розвитку і конкретизації набула методика формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці методики формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, спецкурсу «Основи формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців», інтерактивних і тренінгових вправ, завдань-ситуацій, тематики ділових і рольових ігор, навчальних диспутів та дискусій.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами в процесі підготовки студентів-іноземців різних факультетів і відділень вищих навчальних закладів України; розроблений спецкурс «Основи формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців» – у процесі викладання фахових дисциплін, організації самостійної і науково-дослідної роботи студентів-іноземців, для підвищення методичного рівня викладачів.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 3536/24 від 10.12.2015 р.), Харківського національного педагогічного університету

імені Г. С. Сковороди (акт про впровадження № 01/10-814 від 21.09.2015 р.), Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» (акт про впровадження № 02/02-623/3 від 11.12.2015 р.).

Достовірність основних висновків дисертаційного дослідження забезпечено теоретико-методологічною обґрунтованістю його вихідних положень; застосуванням комплексу методів, адекватних меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження; репрезентативністю експериментальної вибірки, тривалістю та широтою педагогічного експерименту; результатами експериментальної перевірки висунутої гіпотези дослідження, можливістю відтворення перебігу експериментальних процесів, використанням сучасних методів математичної статистики на всіх його етапах; досягнутою ефективністю експериментальної роботи; упровадженням результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес педагогічних університетів України.

Апробацію результатів дисертації здійснено під час проведення педагогічного експерименту, а також через оприлюднення теоретичних і практичних висновків й узагальнень у виступах на конференціях: II міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (м. Суми, 2015 рік), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна початкова освіта: традиції, інновації та перспективи» (м. Херсон, 2015 рік), засіданнях кафедри педагогічних технологій початкової освіти, наукового семінару Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Публікації. Зміст і результати дисертаційного дослідження відображено у 8 одноосібних публікаціях автора, з них – 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 2 – апробаційного характеру.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (226 найменувань, із них – 11 іноземними мовами), 7 додатків на 54 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 5 рисунків, які обіймають 2 самостійні сторінки. Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки, основний текст викладено на 163 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, його теоретичні й методичні засади, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи й етапи, розкрито новизну, теоретичне і практичне значення, представлено дані про апробацію й упровадження одержаних результатів.

У першому розділі «**Формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців як науково-педагогічна проблема**» схарактеризовано стан досліджуваної проблеми в науковій літературі, уточнено сутність і визначено структуру професійно-комунікативної компетентності

студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, компоненти, критерії, показники та схарактеризовано рівні її сформованості.

На основі вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми констатовано наявність низки підходів до науково-теоретичного аналізу професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців і відсутність цілісного уявлення про механізми, закономірності та принципи її формування. Так, проблему формування означеного феномена у здобувачів вищої освіти впродовж останнього десятиріччя висвітлено в монографічних працях і науково-методичних статтях А. Богуш, Г. Бушуєвої, О. Волченко, Ю. Ємельянова, Ю. Жукова, Д. Ізаренкова, К. Касярум, Н. Кічук, І. Колеснікової, Ю. Крижанської, А. Крохмаль, Н. Мітіної, Н. Миропольської, І. Пальшкової, І. Пухальської, О. Семенов, Т. Усольцевої, Л. Хараєвої, Д. Хаймзам та ін.

На думку науковців (В. Байденко, Л. Дибкова, Е. Зеєр, І. Зимняя, В. Кремень, В. Лозовецька, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Л. Сохань, А. Хуторської та ін.), компетентнісний підхід є системним і міждисциплінарним, має практичну, прагматичну й гуманістичну спрямованість, адаптативно-реформувальні можливості, надає освітньому процесу студентоцентрованого характеру, сприяє підвищенню відповідальності вишу за кінцевий результат підготовки спеціалістів відповідно до високих академічних стандартів.

Аналіз досліджень свідчить про складність і поліаспектність проблеми, наявність різних підходів до її розв'язання. Здійснений розгляд і узагальнення досліджуваних дефініцій дали змогу уточнити сутність таких понять, як «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність». З'ясовано, що компетенція – це об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок у певній сфері діяльності людини. Складовими предметної компетенції є знання, уміння, ставлення і навички. Компетентність, у свою чергу, це комплексна якісна характеристика особистості, що включає ціннісні орієнтації, знання, уміння, навички, здатності, досвід, ініціативність, що дозволяють людині ефективно здійснювати певну діяльність, передбачає сформованість низки компетенцій, у тому числі й комунікативну.

Установлено, що в сучасному суспільстві майбутній фахівець повинен уміти швидко сприймати адресоване до нього мовлення, необхідну інформацію, компонувати й виголошувати монологи, адекватно реагувати на репліки інших комунікантів, беручи участь у діалогах і полілогах. Від багатства словникового запасу, рівня культури і техніки мовлення значною мірою залежать професійна майстерність, імідж та успіх особистості. Професійна мовленнєва комунікація відбувається за офіційних або неофіційних обставин у межах сфери професійної взаємодії комунікантів, має усну та письмову форми.

Особливої уваги в процесі входження України до країн ЄС заслуговує підготовка студентів-іноземців. У контексті дослідження під поняттям «студент-іноземець» розуміємо студентів вишу, які не є громадянами України і здобули

попередню освіту мовою, відмінною від мов навчання в Україні, тобто потребують вивчення мови навчання в Україні.

Аналіз праць дослідників (В. Баранюк, Т. Дементьєва, Д. Ізаренков, Є. Іонкіна, І. Коротун, А. Приходько, Н. Стеніна, О. Тинкалюк, А. Щукіна та ін.) довів, що розуміння змісту професійно-комунікативної компетентності передбачає насамперед наявність професійних знань, а також загальної гуманітарної культури людини (культурна компетенція), уміння орієнтуватися в довколишньому світі (предметна компетенція), умінь і навичок спілкування (комунікативна компетенція), знань про мову спілкування (мовна компетенція), умінь слухати, говорити, читати та писати (мовленнєва компетенція).

Професійно-комунікативну компетентність студентів-іноземців розуміємо як інтегративне особистісне утворення, що поєднує в собі теоретичні знання, практичні вміння, здатність до ефективної комунікативної діяльності, яка реалізує обмін інформацією іноземною мовою, а також сприяє самостійному пошуку, накопиченню й розширенню обсягу професійно значущих знань у процесі іншомовного професійно зорієнтованого спілкування, передбачає сформованість низки предметних компетенцій.

У розробці змісту досліджуваного феномена враховано функційні особливості професійно-комунікативної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, що реалізуються через композицію складових комунікативної компетентності: лінгвістична (здатність актуалізувати знання мови за її рівнями, готовність використовувати основні закони функціонування мови і мовлення з метою вирішення комунікативних задач); міжкультурна (ґрунтується на культурних і соціальних нормах комунікативної поведінки, забезпечує міжкультурну комунікацію, передбачає ступінь ознайомлення із соціокультурним контекстом, у якому застосовується мова; є структурною сукупністю соціальних ролей, норм і правил мовної спільноти, культурних зразків поведінки, ціннісних орієнтацій, розуміння свого «Я» з позиції тих культурних характеристик, які заохочуються в конкретному соціумі); мовленнєва (демонструє знання всіх рівнів мови та умов її функціонування в різних соціальних контекстах); комунікативна (здатність забезпечувати процесуальний бік спілкування та володіння технікою спілкування); рефлексивна (виявляється у здатності ефективно й адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що забезпечує процес розвитку і саморозвитку, сприяє творчому підходові до комунікації, досягненню її максимальної ефективності та результативності) компетенції.

У структурі професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі їхньої фахової підготовки виокремлено компоненти сформованості досліджуваного феномена, кожен з яких розглянуто в єдності теоретичних, практичних і комунікативних складників. Розкрито: мотиваційно-ціннісний (інтерес до поглибленого вивчення іноземних мов, ціннісні настанови студентів-іноземців на актуалізацію в професійній діяльності, їхня готовність до професійного вдосконалення, стійкий інтерес до інноваційної діяльності, потреба в професійному зростанні, прагнення до саморозвитку та

самореалізації); когнітивно-функційний (сукупність психолого-педагогічних, спеціальних знань із фахових дисциплін, творчий підхід до застосування комунікативних знань у процесі фахової підготовки); комунікативно-діяльнісний (уміння встановлювати та підтримувати міжособистісні зв'язки, бажання точно і правильно висловити власну думку, вирішувати нестандартні комунікативні завдання на різних рівнях, прагнення орієнтуватись у нетипових соціально детермінованих ситуаціях); рефлексивний (уміння свідомо контролювати результати своєї діяльності, креативність, ініціативність, налаштованість на співробітництво, співтворчість) компоненти.

Позиціоновані компоненти дали змогу визначити критерії сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки (гносеологічний, змістовий, операційний, афективний), на підставі яких було схарактеризовано рівні сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки – початковий, задовільний, достатній, творчий. Диференціація рівнів проводилася за ступенем вираження означених критеріїв, що характеризують сутність формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

У другому розділі **«Методичні засади формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки»** визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, запропоновано модель її формування, висвітлено організацію і методику педагогічного експерименту, проаналізовано й узагальнено його результати.

Аналіз навчальних планів і програм підготовки студентів-іноземців за філологічним спрямуванням щодо змісту фахової підготовки (цикли гуманітарної, соціально-економічної, фундаментальної, природничо-наукової, професійної і практичної підготовки) засвідчив низку дисциплін фахової підготовки (мовознавство, теорія мови (іноземної, української), стилістика, латинська мова, літературознавство, теорія й історія української та зарубіжної літератури, усна народна творчість тощо), що сприяють формуванню професійно-комунікативної компетентності саме у студентів-іноземців.

Натомість результати діагностики стану сформованості професійно-комунікативної компетентності у студентів-іноземців засвідчили її низький рівень. Серед недоліків, що ускладнюють процес формування означеної компетентності, виявлено такі: невміння студентів-іноземців правильно сформулювати запитання до викладача, їхній різний мовленнєвий рівень, невпевненість у власному комунікативному потенціалі, звідси – небажання брати участь в обговоренні дискусійних питань, невміння аргументувати й обстоювати власну думку, презентувати досягнення своєї навчальної діяльності тощо. Результати анкетування викладачів дали підстави стверджувати, що серед труднощів, що виникають у процесі фахової підготовки, здебільшого є відсутність навчально-методичного забезпечення, недооцінка застосування у

навчальному процесі професійно-комунікативних ситуацій на всіх етапах і напрямках фахової підготовки, низька продуктивність начального процесу вишу.

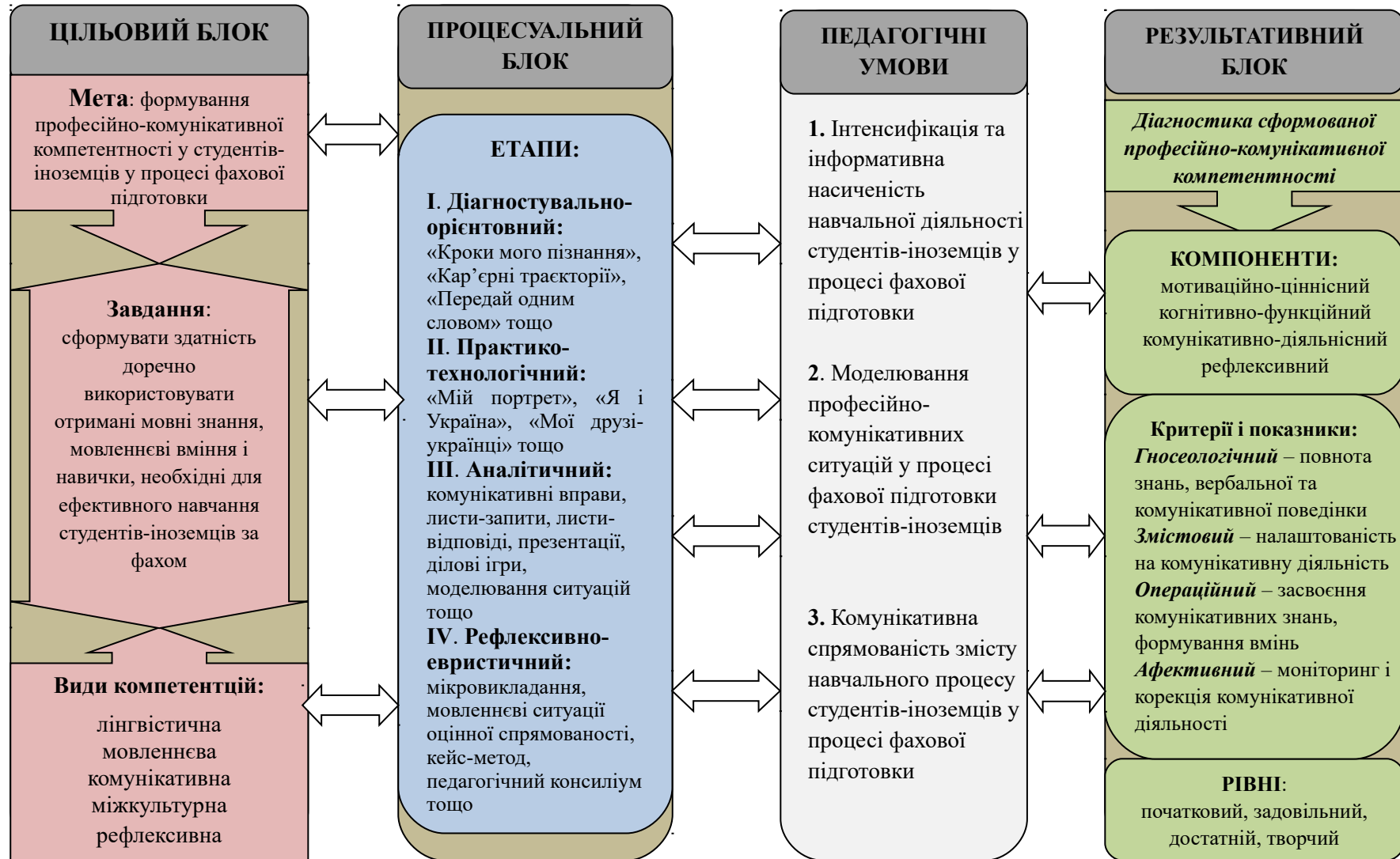
Для діагностики рівнів сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки за гносеологічним критерієм було зібрано емпіричні дані за рейтингом успішності студентів із предметів професійного циклу дисциплін; за змістовим критерієм використано методики «Діагностика навчальної мотивації студентів» (А. Реан і В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої), «Самооцінка професійно-педагогічної мотивації» (адаптована Н. Фетіскіним); за операційним критерієм – методику «Q-сортування: діагностика основних тенденцій поведінки в реальній групі» (В. Стефансон), методику «Комунікативні та організаторські здібності» (КОЗ-1); за афективним критерієм – довготривалі власні спостереження за поведінкою і взаємовідносинами студентів-іноземців, методику незалежних характеристик викладачів, опитування, бесіди.

Експериментальна і контрольна групи мали приблизно однаковий обсяг навчального навантаження й умови навчання. Групи створювалися на основі попарного порівняння для того, щоб сформувати їх приблизно однаковими за контингентом, рівнем навченості та ставлення до заявленої проблеми.

За результатами констатувального експерименту встановлено, що більшість респондентів мали початковий рівень сформованості професійно-комунікативної компетентності в процесі фахової підготовки. У більшості студентів-іноземців як експериментальної, так і контрольної груп наявні початковий (3,9 %, 46,3% відповідно) та задовільний (38,7%, 36,7% відповідно) рівні сформованості професійно-комунікативної компетентності. На достатньому рівні знаходилося 10,4% студентів-іноземців експериментальної та 9,1% – контрольної груп, на творчому рівні – 6,9% респондентів експериментальної та 7,9 % – контрольної груп. Зняття причин виявлених труднощів, забезпечення формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки можливі за реалізації таких педагогічних умов: інтенсифікація та інформативна насиченість навчальної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки; моделювання в навчальному процесі професійно-комунікативних ситуацій; комунікативна спрямованість змісту навчального процесу.

У межах формувального експерименту спроектовано і теоретично обґрунтовано модель, що складається із взаємопов'язаних блоків: цільового (мета і завдання дослідження, структурні складові професійно-комунікативної компетентності, педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців), процесуального (етапи, форми, методи формування професійно-комунікативної компетентності) та результативного (критерії, показники, рівні, моніторинг і прогнозований результат сформованості досліджуваного феномена) (див. рис.).

Реалізація розробленої моделі формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки відбувалася за визначеними педагогічними умовами та відповідною методикою –

Рис. Модель формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки

впорядкування сукупності методів, процедур і етапів, націлених на реалізацію поставленої мети.

Для реалізації педагогічної умови – моделювання професійно-комунікативних ситуацій у процесі фахової підготовки студентів-іноземців – використано комплекс професійно-комунікативних ситуацій, зокрема: комунікативні ситуації, спрямовані на виокремлення пізнавальної суперечності, формулювання проблеми; кейси – ситуаційні завдання, що містять дві важливі складові – ситуацію та набір матеріалів (довідкових джерел, алгоритмічних приписів, запитань), які забезпечують її розв’язання (наприклад, кейс «Педагогічні ситуації в діяльності А. С. Макаренка»); мовленнєві діалоги, різної тематики («Розмова між лікарем і пацієнтом у лікарні», «Розмова між аптекарем і покупцем в аптеці», «Розмова між продавцем і покупцем у магазині»); ситуативно-рольові ігри та імітаційно-ігрові методи навчання («У магазині», «Самореклама», «Познайомитися з новим студентом у групі»); дидактичні ігри (кросворд «Моя сім’я», словограма «Українська мова як іноземна», гра-конструктор «Родовий, знахідний, орудний, місцевий відмінки») тощо.

Реалізація педагогічної умови – комунікативна спрямованість змісту навчального процесу студентів-іноземців у процесі фахової підготовки – аргументована тим, що наявність творчого рівня комунікації досягається шляхом ретельного і досконалого володіння комунікативними здібностями в процесі спілкування студентів-іноземців. Для організації цього процесу було розроблено й упроваджено спецкурс «Основи формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців» (60 годин). Студентам-іноземцям було запропоновано інтелектуальні («Валентність», «Завершення речення»), ділові («Інтелігентна грубість», «Ключові слова»), рольові («Семеро з ложкою», «Приховані ролі»), особистісно-зорієнтовані («Вірю – Не вірю», «Приглушення проєкції») ігри, розминки («21 спосіб отримати своє», «Усний рахунок», «Сигналізація»), інтелектуальні задачі («Як акціонерне товариство», «Антиномії»), мовленнєво-ситуативні завдання («Інтерв’ю», «Сам собі театр»), умовно-комунікативні («Нейтралізація моралізаторства», «Нав’язування стану», «Мовленнєва машина»), комунікативні («Нова казка», «Послаблення суджень», «Фантазери»), творчі («Пантоміма», «Передача інтонації») вправи, а також створення власних матеріалів, портфоліо, розробка проєктів, користуючись при цьому різним методичним та інформаційним забезпеченням. У межах вивчення спецкурсу використовувалися комп’ютерні засоби навчання, соціальні мережі, он-лайн спілкування викладачів і студентів, створення тематичних веб-сторінок і сайтів.

Третя педагогічна умова передбачала інтенсифікацію, інформативну насиченість навчальної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки. Реалізація цієї умови передбачала проведення моніторингу сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців, що визначено як процес постійного науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного спостереження і самоспостереження за станом вивчення студентами-іноземцями української мови як іноземної у вищому навчальному

закладі для оптимального вибору навчальних цілей, завдань і засобів їх розв'язання задля досягнення ефективного результату. Впроваджували самостійну роботу з використанням інформаційних ресурсів і засобів мультимедіа, лабораторно-практичні заняття («Специфіка професійної української мови», «Мовленнєві компетенції», «Етичні норми спілкування»), обговорення та захист студентами мультимедійних навчальних проектів («Я в Україні», «Мій урок української мови», «Мої друзі-українці»), рефлексивний аналіз продуктів діяльності («Мої мовні досягнення», «Особливості мовлення колеги» «Наше спілкування українською» тощо).

У рамках формувального експерименту, на основі запропонованих педагогічних умов було побудовано методику формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, що передбачала реалізацію таких етапів: діагностувально-орієнтовний, практико-технологічний, аналітичний і рефлексивно-евристичний.

На діагностувально-орієнтовному етапі студентам-іноземцям першого курсу було запропоновано спеціально розроблені професійні ситуації, зорієнтовані на формування мотиваційно-ціннісного, комунікативно-діяльнісного компонентів професійно-комунікативної компетентності на заняттях з навчальних дисциплін професійно-педагогічного і фахового спрямування. Здійснювався самоаналіз професійно важливих якостей, спираючись на власний досвід і знання суміжних наук, розкриваючи та інтерпретуючи зміст поняття «компетентність». Проводилося самоспостереження, самоаналіз, самоусвідомлення, самооцінка своєї професійно-комунікативної компетентності. Для розуміння, уточнення і подальшого оперування цими поняттями кожен студент послуговувався власним записничком «Кроки мого пізнання», де занотовував ті визначення, висловлення, які характеризували його особистісне і професійне «Я». Використовувалися колективні, групові форми моделювання педагогічних ситуацій, педагогічна майстерня «Кар'єрні траєкторії», методики «Групова скульптура», «Яким мене бачать інші», «Намальований діалог», «Передай одним словом», тренінги «Ділове спілкування», «Види міжкультурної комунікації», практикум «Стратегії ефективної комунікації», «Круглі столи» з організації ділових прийомів, «Літературні вітальні» («Переконай співрозмовника», «Інтерв'ю у знаменитості»), експертні та творчі групи «Стилістичні особливості вербального і невербального розуміння української мови».

На практико-технологічному етапі експериментальної роботи діяльність викладачів і студентів-іноземців була спрямована на формування когнітивно-функційного та комунікативно-діяльнісного компонентів професійно-комунікативної компетентності. Актуалізовано позитивне ставлення до розвитку цього складного утворення, відбувалося стимулювання потреби у вивченні української граматики. Ефективною формою роботи стало створення і захист проектів, що передбачали моделювання педагогічних, комунікативних ситуацій, наближених до умов шкільного життя. На цьому етапі було впроваджено такі види навчальної комунікації: інтернет-конференції, конкурс

проектів «Учитель року з української мови», створення мультимедійної навчальної презентації, підсумковий звіт – публічна презентація «Мій портрет», «Я і Україна», «Мої українські друзі».

Аналітичний етап мав на меті безпосереднє впровадження методики навчання студентів-іноземців як провідного стратегічного ресурсу, джерела педагогічного розвитку в практику навчального процесу. Для цього студенти навчалися використовувати продуктивні методи на практичних і лабораторних заняттях та в період педагогічної практики. Розроблено й упроваджено спецкурс «Основи формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців» (3 курс), у ході якого студенти були залучені до ділових і рольових ігор, було запропоновано професійно зорієнтовані задачі різної складності. Було використано різнотипні комунікативні ситуації і вправи «Службові слова у сучасному дискурсі», «Зустрічна», написання листа-запиту та листа-відповіді однокласниці, педагогічні завдання «Школа майбутнього», реферування україномовної статті, презентація «Педагогічна газета», веб-квест «Магазин педагогічних ідей», аналіз ситуацій із використанням інформаційно-комунікативного ресурсу («Візитівка», «Групове інтерв'ю», «Дрес-код ділового партнера», «Внутрішній перекладач»), наукові конференції «Соціокультурні особливості українського мовлення студентів-іноземців», «Мовленнєва культура в професійній діяльності», портфоліо.

На рефлексивно-евристичному етапі експерименту студентам-іноземцям було запропоновано завдання для самостійної роботи щодо вивчення української мови як іноземної, використання їх на заняттях і в період педагогічної практики. Здійснювали аналіз і самоаналіз педагогічних ситуацій, працювали над створенням власних діагностувальних, моніторингових ситуацій, що сприяли підвищенню якості освіти у фаховій підготовці. На цьому етапі було зосереджено увагу студентів-іноземців на функціях професійно-комунікативної компетентності (інформаційної, мовленнєвої, операційної, коригувальної). Форми роботи: мікророзкладання, що сприяло моделюванню поведінки як в ігрових моделях, так і в життєвих ситуаціях («Культура іншомовного спілкування», «Мовленнєвий етикет у діловому спілкуванні»), кейс-метод «Український фольклор у сьогоденні», педагогічний консилиум «Реалізація української мови як іноземної в різних комунікативних ситуаціях», взаємоконтроль, віртуальний методичний кабінет «Міжкультурна комунікація».

На контрольному етапі експерименту для перевірки ефективності започаткованої методики, педагогічних умов і відповідної моделі формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки було проведено прикінцеві зрізи.

Динаміку змін рівнів сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців до та після формувального етапу експерименту в експериментальній і контрольній групах наведено в таблиці.

Динаміка рівнів сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки (%)

Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	До початку формувального експерименту	По завершенні формувального експерименту	До початку формувального експерименту	По завершенні формувального експерименту
Початковий	22,9	8,5	23,4	15,7
Задовільний	38,5	18,5	35,4	31,4
Достатній	32,9	52,0	34,3	42,9
Творчий	5,7	21,0	6,9	10,0

Як видно з таблиці, респонденти експериментальної групи показали кращі результати сформованості професійно-комунікативної компетентності в процесі фахової підготовки: творчого рівня досягли 21% студентів (на констатувальному етапі – 5,7%), на достатньому рівні виявлено 52% (на констатувальному етапі – 32,9%), на задовільному рівні – 18,5% (на констатувальному етапі – 38,5%), на початковому залишилося 8,5% респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 22,9%). Пояснюємо це тим, що в експериментальній групі здійснювалася цілеспрямована робота з формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

У контрольній групі виявлено значно гірші результати: творчого рівня досягли 10% студентів-іноземців (на констатувальному етапі – 6,9%), достатній рівень зафіксовано у 42,9% майбутніх учителів-іноземців (на констатувальному етапі – 34,3%), задовільний рівень – 31,4% (на констатувальному етапі – 35,4%), на початковому рівні залишилося 15,7% респондентів (на констатувальному етапі – 23,4%).

За χ^2 -критерієм Пірсона було встановлено, що кількісні відмінності між вихідними даними сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців обох вибірок не є статистично значущими (емпіричне значення 0,53 значно менше критичного 11,3). Отже, студенти-іноземці обох груп, маючи однакові стартові умови, досягли різних результатів у сформованості професійно-комунікативної компетентності. Не зважаючи на наявність позитивної динаміки в обох групах, отримані результати статистично різняться (емпіричне значення складає 22,3 і значно більше критичного), що засвідчує не випадковість змін у кінцевих результатах студентів-іноземців експериментальної групи, зумовлених запропонованою експериментальною методикою.

Одержані результати свідчать про доцільність реалізації у вищому навчальному закладі педагогічних умов, експериментальної методики і моделі формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки. Це дає можливість дійти висновку про підтвердження гіпотези та ефективність проведеної роботи. Використані методи математичної статистики надають підстави для висновків щодо достовірності, надійності, відтворюваності отриманого результату.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробці, науковому обґрунтуванні моделі, методики і педагогічних умов формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

1. У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури встановлено, що формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців на сучасному етапі потребує цілеспрямованого, планомірного розв'язання у ході їхньої фахової підготовки у виші. Професійно-комунікативну компетентність студентів-іноземців розуміємо як інтегративне особистісне утворення, що поєднує в собі теоретичні знання, практичні вміння, здатність до ефективної комунікативної діяльності, яка реалізує обмін інформацією іноземною мовою, а також сприяє самостійному пошуку, накопиченню й розширенню обсягу професійно значущих знань у процесі іншомовного професійно зорієнтованого спілкування, передбачає сформованість низки предметних компетенцій.

У дослідженні уточнено зміст понять: «професійна компетентність», що є інтегративним особистісним утворенням, сформованим завдяки теоретичним знанням, практичним вмінням, філологічним і педагогічним здібностям, зумовлює готовність до здійснення якісної педагогічної діяльності та реалізації її провідних функцій; «комунікативна компетентність» як складне особистісне утворення характеризується сформованістю знань, умінь і навичок спілкування, уявлень і переконань стосовно комунікативної діяльності людини, здатністю до рефлексії, наявністю комунікативних потреб, мотивів, інтересів, вмінням оцінювати результати спілкування та отримувати задоволення від процесу спілкування.

2. Визначено структуру професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки як сукупність змістових характеристик мотиваційно-ціннісного, комунікативно-діяльнісного, когнітивного-функційного і рефлексивного компонентів. Функційні аспекти професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців виявляються в інформаційній, мовній, операційній і коригувальній функціях. На основі аналізу досліджень було визначено такі критерії сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців: гносеологічний, змістовий, операційний, афективний. У межах компонентної структури за обґрунтованими критеріями і показниками було схарактеризовано рівні сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців (початковий, задовільний, достатній, творчий).

За результатами констатувального етапу експерименту, більшість студентів-іноземців виявили початковий (експериментальна група – 22,9%, контрольна група – 23,4%) і задовільний (експериментальна група – 38,5%, контрольна група – 35,4%) рівні сформованості професійно-комунікативної компетентності в процесі фахової підготовки. На достатньому рівні перебувало 32,9% студентів-іноземців експериментальної групи і 34,3% – контрольної, на творчому рівні – 5,7% респондентів експериментальної та 6,9% – контрольної груп.

3. Визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови (інтенсифікація та інформативна насиченість навчальної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки; моделювання в навчальному процесі професійно-комунікативних ситуацій; комунікативна спрямованість змісту навчального процесу), що сприятимуть формуванню професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців, якщо використовуватимуться в комплексі, оскільки всебічно охоплюють досліджуваний феномен і дозволяють подолати труднощі, які мають місце в процесі фахової підготовки студентів-іноземців.

4. Обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, що містить три взаємопов'язані блоки, а саме: цільовий (мета, види компетенцій, завдання) процесуальний (етапи, методи, форми, засоби), результативний (компоненти, критерії і показники, рівні). Формами формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки було обрано: вступні, оглядові, проблемні, узагальнювальні та підсумкові лекції, семінари, навчально-дослідну, науково-дослідну і самостійну роботу, консультації, педагогічну практику, конференції, наукові проблемні групи студентів, індивідуальні дослідницькі проекти, фокус-групи, спецкурс тощо.

5. Експериментальна методика з формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх студентів-іноземців сукупно забезпечила реалізацію педагогічних умов, здійснювалася за відповідними етапами, а саме: діагностувально-орієнтовний, практико-технологічний, аналітичний, рефлексивно-евристичний, що різнилися за змістовим наповненням, спрямованістю творчих завдань, методами і формами організації навчальної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

На першому етапі (діагностувально-орієнтовний) здійснено самоаналіз професійно важливих якостей, створення у студентів-іноземців позитивної мотивації до іншомовного спілкування у ході вивчення дисциплін «Вступ до спеціальності», «Загальна педагогіка», зміст яких було доповнено інформацією, педагогічними ситуаціями щодо формування професійної і комунікативної компетентностей. Провідними засобами, формами і методами навчання були: діагностувальні методи, співбесіди, тестування, методичні рекомендації щодо викладання навчальних дисциплін, передовий педагогічний досвід, Інтернет-ресурси, дидактичні (рольові, ситуативні, інтелектуальні) ігри, диктанти, самостійна робота над навчальними текстами, виконання тестових завдань розвивального характеру тощо.

На другому, практико-технологічному етапі, студенти-іноземці поглиблювали знання з української мови, розвивали вміння і навички самостійної роботи з лексичним і граматичним матеріалом. У змістовому плані цей етап забезпечено нормативною навчальною дисципліною «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Ефективною формою роботи стало створення і захист проектів, що передбачало здатність сприймати, аналізувати, моделювати педагогічні та комунікативні ситуації, наближені до умов шкільного життя.

Аналітичний етап у змістовому плані був забезпечений нормативними навчальними дисциплінами «Сучасна українська мова з практикумом», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи», спецкурсом «Основи формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців» і передбачав узагальнення отриманих умінь і навичок, вироблення у студентів-іноземців власного стилю роботи з навчальним матеріалом, корекцію й удосконалення здатностей слухачів здійснювати ефективну комунікативну взаємодію. Було використано різноманітні комунікативні ситуації і вправи, педагогічні завдання, презентації, веб-квести, аналіз ситуацій із використанням інформаційно-комунікативного ресурсу, наукові конференції, портфоліо тощо.

На рефлексивно-евристичному етапі формувального етапу експерименту було організовано навчання студентів-іноземців щодо самостійної розробки різноманітних методів вивчення української мови як іноземної й використання їх на заняттях та в період педагогічної практики. Цей етап передбачав розробку студентами навчальних проектів із використанням програмного забезпечення – Microsoft Office (PowerPoint, Word, Publisher).

Після формувального експерименту значно змінилися рівні сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки. Так, в експериментальній групі на творчому рівні показники збільшилися на 15,3% (у контрольній групі – лише на 3,1%), на достатньому рівні стало більше студентів-іноземців на 19,1% (у контрольній групі – на 8,6%), на задовільному рівні – менше на 20% (у контрольній групі – на 4%) і на початковому рівні залишилося на 14,4% менше студентів-іноземців (у контрольній групі – на 7,7%), що підтверджує доцільність упровадження у вищому навчальному закладі моделі й експериментальної методики формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Подальші наукові розвідки в цьому напрямі полягають у вивченні особливостей підготовки студентів-іноземців до самовдосконалення професійно-комунікативної компетентності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ерджиес С. Е. Наукова інтерпретація сутності поняття «професійно-комунікативна компетентність» у науковій літературі / С. Е. Ерджиес // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 67. – Херсон : ХДУ, 2015. – С. 341–344.

2. Ерджиес С. Е. Визначення особливостей формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у ВНЗ / С. Е. Ерджиес // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. Суми : СДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 4 (48). – С. 321–335.

3. Ерджиес С. Е. Педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової

підготовки / С. Е. Еджиєс // Наука і освіта. – Одеса, 2015. – № 9 / СХХХVІІІ. – С. 54–59.

4. Ерджиєс С. Е. Сутність і структура професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців вищих навчальних закладів / С. Е. Еджиєс // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – Випуск 32 (365). – Черкаси, 2015. – С. 40–45.

5. Ерджиєс С. Е. Педагогічні умови і модель формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки / С. Е. Еджиєс // Науковий часопис НПУ імені Н. П. Драгоманова : зб. наук. пр. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання. – Випуск 13. – К., 2015. – С. 134–141.

6. Erdzhiyes S. E. Didactic foundations of the foreign students professional and communicative competence formation / S. E. Erdzhiyes // Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel: the way to integration. – Issue № 6. – Ariel, Israel, 2015. – p. 90–96.

7. Ерджиєс С. Е. Деякі аспекти проблеми формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців / Саїт Емре Еджиєс // Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції [Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін], (26–27 березня 2015 р.). – Суми, 2015. – С. 67–68.

8. Ерджиєс С. Е. Ознаки професійної компетентності / Саїт Емре Еджиєс // Збірка матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції [Сучасна початкова освіта: традиції, інновації та перспективи], (19–20 березня 2015 р.). Херсон, 2015. – С. 40–41.

АНОТАЦІЯ

Ерджиєс Саїт Емре Формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2016.

У дисертації теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки (інтенсифікація та інформативна насиченість навчальної діяльності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки; моделювання в навчальному процесі професійно-комунікативних ситуацій; комунікативна спрямованість змісту навчального процесу); розкрито сутність і структуру феномена «професійно-комунікативна компетентність студентів-іноземців», визначено компоненти (мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний, когнітивно-функційний, рефлексивний), критерії (гносеологічний, змістовий, операційний, афективний) з відповідними показниками. Схарактеризовано рівні сформованості професійно-комунікативної

компетентності студентів-іноземців (початковий, задовільний, достатній, творчий); розроблено, науково обґрунтовано й апробовано модель і експериментальну методика формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки, що складається із сукупності взаємопов'язаних блоків (цільового, процесуального, результативного), які реалізуються на діагностувально-орієнтовному, практико-технологічному, аналітичному та рефлексивно-евристичному етапах з використанням продуктивних методів і форм навчальної діяльності студентів-іноземців. Розроблено спецкурс «Основи формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців», інтерактивні та тренінгові вправи, завдання-ситуації, тематику ділових і рольових ігор, навчальних диспутів і дискусій.

Уточнено сутність понять «комунікативна компетентність», «професійна компетентність»; подальшого розвитку і конкретизації набула методика формування професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: професійно-комунікативна компетентність, комунікативна компетентність, професійна компетентність, студенти-іноземці, фахова підготовка, педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Ерджиев Сайт Эмре Формирование профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2016.

В диссертации осуществлен теоретический анализ проблемы и предложено новое решение научного задания, которое заключается в теоретическом обосновании педагогических условий, модели и экспериментальной методики формирования профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки.

В ходе исследования изучено и обобщено состояние проблемы формирования профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки, выявлена ее сущность как интегративного личностного новообразования, сочетающего теоретические знания, практические умения, способность к эффективной коммуникативной деятельности, реализующего обмен информацией на иностранном языке, а также способствующего самостоятельному поиску, накоплению и расширению объема профессионально значимых знаний в процессе иноязычного профессионально ориентированного общения, предполагающего сформированность ряда предметных компетенций.

Определены содержание и выявлена структура профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев, включающая компоненты (мотивационно-ценностный, коммуникативно-деятельностный, когнитивно-функциональный, рефлексивный), критерии (гносеологический, содержательный, операционный, аффективный) и показатели. На их основе определены и охарактеризованы уровни сформированности профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев (начальный, удовлетворительный, достаточный, творческий).

Выявлены и теоретически обоснованы педагогические условия формирования профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки (моделирование профессионально-коммуникативных ситуаций в процессе профессиональной подготовки студентов-иностранцев; коммуникативная направленность содержания учебного процесса студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки; интенсификация и информационная насыщенность учебной деятельности студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки).

Разработаны модель и экспериментальная методика формирования профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев (диагностико-ориентационный, практико-технологический, аналитический, рефлексивно-эвристический этапы), которые отличались смысловым наполнением, направленностью творческих задач, методами и формами организации учебной деятельности студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки.

Экспериментально доказана эффективность предложенных педагогических условий, модели и методики формирования профессионально-коммуникативной компетентности студентов-иностранцев в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная компетентность, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность, студенты-иностранцы, профессиональная подготовка, педагогические условия.

SUMMARY

Erdzhiyes Sait Emre Formirovaniye of professionally communicative competence of students foreigners in the course of professional training. – As the manuscript.

Dissertation on the competition of candidate degree in pedagogical studies on speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2016.

In the thesis, pedagogical conditions of formation of professionally communicative competence of foreign students in the process of professional training (intensification and informative richness of educational activities of foreign students in the process of professional training, modeling in the learning process of

professionally communicative situations (communicative orientation of the content of the educational process) have been theoretically proved and experimentally tested. The essence and structure of the phenomenon of "professionally communicative competence of foreign students" have been revealed; the components (motivationally valuable, communicatively active, cognitively functional, reflexive) and the criteria (epistemological, meaningful, operational, effective) have been defined with appropriate indicators. The levels (elementary, satisfactory, good, creative) of formation of professionally communicative competence of foreign students have been characterized. The model and the experimental methods of formation of professionally communicative competence of foreign students have been developed and scientifically based and tested in the process of professional training consisting of a set of interrelated blocks (purpose-based, progressive, productive) which are realized with the use of productive methods and form of educational process of foreign students in the diagnostic-indicative, practical-technological, analytical and reflexive-heuristic stages. A special course named "Fundamentals of formation of professionally communicative competence of foreign students", interactive training exercises, task-based situations, subjects of business and role-play games, educational debates and discussions have been developed. The essence of the concepts of "communicative competence" and "professional competence" have been made clear. Methods of formation of professionally communicative competence of foreign students in the process of professional training received further development and concretization.

Keywords: professionally communicative competence, communicative competence, professional competence, foreign students, training, pedagogical conditions.

Підписано до друку 23.09.2016.
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x88/16. Зам. № 1201/16
Наклад 120 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М. О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.